

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่อยู่คู่กับชาติไทยมานานตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย ประชาชนส่วนมากในประเทศไทยนับถือพระพุทธศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมอันทรงคุณค่า ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยมีรากฐานที่สำคัญมาจากพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนามีส่วนสำคัญในการพัฒนาสังคมมาทุกช่วงระยะเวลา เนื่องจากประชาชนยอมรับนับถือนำหลักธรรมคำสอนที่ถูกถ่ายทอดจากพระสงฆ์มาปฏิบัติในวิถีชีวิต โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา

จากการที่ผู้วิจัยมีบทบาทเป็นภิกษุ และเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาวัดเพื่อพัฒนาสังคม ผู้วิจัยพบว่า ปัจจุบันวัดถูกลดบทบาทลงมาก ในอดีตโรงเรียนตั้งอยู่ในวัด พระสงฆ์จึงมีโอกาสนักเรียนอย่างใกล้ชิด ปัจจุบันโรงเรียนถูกดึงออกห่างจากวัด บทบาทของพระสงฆ์จึงถูกจำกัดลง การไหลบ่าเข้ามาของกระแสแห่งวัตถุนิยม และระบบเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไปทำให้ประชาชนห่างไกลวัด เมื่อเกิดปัญหาสังคมขึ้น วัดจึงกลับมาสู่ความรู้สึกและความคาดหวังของประชาชน ปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นมากประการ เช่น ปัญหาอาชญากรรม พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของวัยรุ่น ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสุขภาพจิต เป็นต้น สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการขาดศีลธรรมในจิตใจขาดจิตสำนึกที่ดี ไม่ได้รับการขัดเกลาจากศาสนา เกิดความเห็นแก่ตัว ความต้องการอยู่รอดในสังคม ขาดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มุ่งเน้นการพัฒนาด้านวัตถุจนลืมนึกถึงความละเอียดอ่อนทางด้านจิตใจ รับวัฒนธรรมต่างชาติ เข้ามามากเกินไป ขาดความอบอุ่นและการดูแลเอาใจใส่จากคนในครอบครัว ไม่มีผู้ให้คำปรึกษาที่ไว้ใจได้ (สุเทพ สุวีรางกูร. 2551 : 68)

ในการที่จะปลูกฝังหรือพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้กับพุทธศาสนิกชนทั่วไปนั้น ควรจะได้รับความร่วมมือจากวัดและพระสงฆ์เป็นกำลังหลัก และการที่จะให้วัดและพระสงฆ์ให้ความร่วมมือในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้แก่พุทธศาสนิกชนได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น วัดและพระสงฆ์ ก็ควรจะได้รับการพัฒนาเช่นกัน วัดซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชน ควรได้รับการพัฒนาให้สามารถดำเนินการจัดกิจกรรมตามหลักพระธรรมวินัย ที่เป็นแบบอย่างและมุ่งนำหลักธรรมคำสอนสู่พุทธศาสนิกชน

วัดมีฐานะทางกฎหมาย คือ เป็นนิติบุคคลตามมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 และเป็นองค์กรทางพระพุทธศาสนา มีสิ่งก่อสร้าง คือ กุฏิ โบสถ์ ศาลาการเปรียญ เป็นต้น เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาขัดเกลาจิตใจและการศึกษาหลักธรรม

เพื่อให้มนุษย์ทุกคนเกิดการเรียนรู้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้เป็นคนดีอยู่ตลอดเวลา วัดมีหน้าที่โดยตรง ในการพัฒนาคนให้เจริญ หมายถึง คนที่ “มีคุณภาพมีความรู้และความชำนาญในการประกอบวิชาชีพ แก้ปัญหาได้” (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2543 : 125)

บทบาทของวัดในการพัฒนาคนได้รับการสนับสนุนจาก สำราญ อิมจิตต์ (2547 : 111) ซึ่งเห็นว่า วัดได้จัดระบบการศึกษาที่ดำเนินไปอย่างถูกต้องทิศทาง และตรงเป้าหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนเกิดคุณภาพชีวิตแก่ตนเอง และส่วนรวมตลอดจนเพื่อนร่วมโลก เช่นเดียวกันกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 34-35) ที่เห็นว่า “หลักธรรมในพระพุทธศาสนาจะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของมนุษย์ได้ แต่วัดจะต้องสร้างความร่วมมือกับบ้าน”

การที่วัดต้องทำหน้าที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาสังคม ผู้ที่ควรรับบทบาทในการกำกับการพัฒนาวัดให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาคนในสังคม คือ เจ้าอาวาสในฐานะที่เป็นผู้นำของวัด ต้องพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุ คือ ศาสนสถานเพื่อการสาธารณประโยชน์ เป็นแหล่งการเรียนรู้ประเพณี วัฒนธรรม และการพัฒนากระบวนการนำหลักธรรมมาสู่สังคมอย่างเหมาะสมกับสมัย ทั้งเจ้าอาวาสต้องพัฒนาองค์กรเพื่อนำบุคลากร ไปพัฒนาสังคมอีกมิติหนึ่ง

ในการพัฒนาวัดให้เป็นองค์กรเพื่อพัฒนาสังคมนั้น ได้มีการแนะนำไว้หลายวิธีการ คือ

1. เน้นบทบาทด้านการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างเป็นระบบ และส่งเสริมให้มีการวิจัยและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ของวัด โดยมีการพัฒนาพระสงฆ์ควบคู่กันไป (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2548 : ฉ)

2. พัฒนาทั้ง 3 องค์ประกอบ คือ 1) การพัฒนาศาสนวัตถุ/ศาสนสถาน 2) การพัฒนา ศาสนธรรม 3) การพัฒนาศาสนบุคคล (กองพุทธศาสนา. 2548 : 169)

3. พัฒนาพระสงฆ์เพื่อรับบทบาทการพัฒนาสังคม พระมหารัตนพล ก้านเพชร (2548 : บทคัดย่อ) กล่าวว่า พระสงฆ์มีบทบาทการพัฒนา 6 ด้าน คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศึกษา 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 5) ด้านสาธารณูปการ 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ.2535

4. พัฒนารูปแบบหน้าที่ของเจ้าอาวาสซึ่งตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 มาตราที่ 37 เจ้าอาวาสมีหน้าที่ ดังนี้ 1) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี 2) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม 3) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัย

แก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ 4) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล (พระวิสุทธิกัทรชาดา. 2547 : 69)

เจ้าอาวาสเป็นผู้นำพระสงฆ์ในระดับวัด และเป็นผู้นำประชาชนในชุมชน มีหน้าที่ในการปกครอง ให้การศึกษาอบรมสั่งสอนบรรพชิตและประชาชน บำรุงรักษาจัดกิจกรรมของวัด จัดการด้านศาสนสมบัติให้เป็นไปด้วยดี ให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลของประชาชน ทำการเผยแผ่แนะนำสั่งสอนบรรพชิต และคฤหัสถ์ให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดีงามมีความสมัครสมานสามัคคี ซึ่งเป็นกลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อนสังคมไปในทิศทางพัฒนาที่ถูกต้อง จนทำให้วัดเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการขัดเกลาทางสังคม และส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็ง โดยมีระบบการบริหารจัดการวัด และระบบการปกครองคณะสงฆ์ที่สนับสนุนให้เกิดปัจจัยต่างๆ (กรมการศาสนา. 2541 : 2-10)

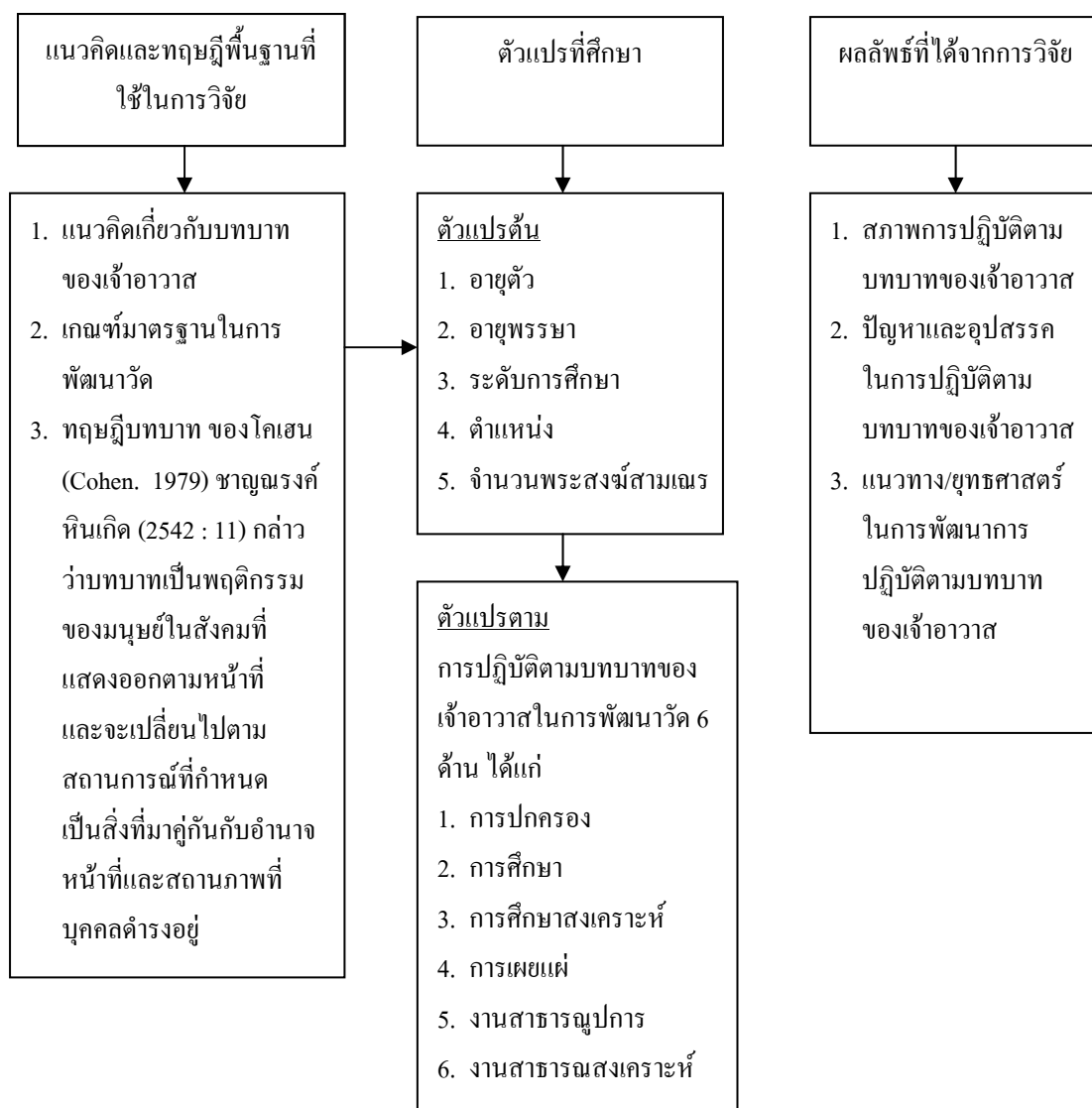
ดังนั้น หากจำเป็นต้องพัฒนาวัดเพื่อพัฒนาสังคม เจ้าอาวาสต้องพัฒนาวัดให้เป็นองค์กรที่เข้มแข็ง เพื่อพัฒนาสังคมและขจัดปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหาอาชญากรรม พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของวัยรุ่น ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ยาเสพติด ปัญหาโสเภณีเด็ก ปัญหาการขาดคุณธรรมจริยธรรมของผู้มีอำนาจในการบริหารบ้านเมือง เป็นต้น ผู้วิจัยตระหนักว่าควรได้มีการศึกษาการปฏิบัติตามบทบาทของเจ้าอาวาส ในฐานะที่ต้องบริหารจัดการให้วัดเป็นสื่อกลางถ่ายทอดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ ของคนในสังคม นำพาไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่วัดควรเป็นองค์กรที่นำพาสังคมไปสู่ความสุข โดย 1) เจ้าอาวาสเป็นผู้ที่มีบทบาทมากที่สุดในการพัฒนาวัดและพัฒนาสังคม 2) การปฏิบัติตามบทบาทของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถทำให้วัดเป็นศูนย์กลางที่ช่วยบรรเทาปัญหาสังคมต่างๆ ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาการปฏิบัติตามบทบาทของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัด โดยเป็นการศึกษาวัดในจังหวัดอ่างทอง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามบทบาทของเจ้าอาวาส อันจะนำไปสู่การพัฒนาวัดเพื่อพัฒนาสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการปฏิบัติตามบทบาทของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดจังหวัดอ่างทอง ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2535
2. เพื่อค้นหาปัญหาหรืออุปสรรคในการปฏิบัติตามบทบาทของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดจังหวัดอ่างทอง ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2535
3. เพื่อเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาการปฏิบัติตามบทบาทของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดจังหวัดอ่างทอง

ขอบเขตการวิจัย

1. หน่วยในการวิเคราะห์
เจ้าอาวาสและประชาชนในจังหวัดอ่างทอง
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
 - 2.1 ประชากร ได้แก่ เจ้าอาวาสในจังหวัดอ่างทอง จำนวน 213 รูป และประชาชน
 - 2.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เจ้าอาวาสในจังหวัดอ่างทอง จำนวน 140 รูป ใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) นอกจากนี้ยังมีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง เจ้าอาวาสในจังหวัดอ่างทอง จำนวน 4 รูป และประชาชนที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา 1 คน เพื่อเป็นกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์
3. ตัวแปรที่ศึกษา
 - 3.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ 1) อายุตัว 2) อายุพรรษา 3) ระดับการศึกษา 4) ตำแหน่ง 5) จำนวนพระสงฆ์สามเณร
 - 3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ การปฏิบัติตามบทบาทของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดจังหวัดอ่างทองใน 6 ด้าน คือ การปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ งานสาธารณูปการ งานสาธารณสงเคราะห์
4. กรอบแนวคิดในการวิจัย
การวิจัยนี้ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิด ทฤษฎีพื้นฐาน ตัวแปรที่ศึกษา และการคาดการณ์ถึงผลลัพธ์ที่จะได้จากการวิจัย ดังปรากฏตามภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สรุปความคิดเห็นหลักที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยศึกษาเอกสารแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของเจ้าอาวาส ตามเกณฑ์มาตรฐานในการพัฒนาวัด ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ตลอดจนการนำทฤษฎีบทบาทของโคเฮน (Cohen, 1979) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาการปฏิบัติตามบทบาทของเจ้าอาวาส ในการพัฒนาวัดจังหวัดอ่างทอง

นียมศัพท์

1. เจ้าอาวาส หมายถึง พระสังฆาธิการระดับวัด เป็นปกครองพระภิกษุสามเณร และอารามิกชน
2. อายุตัว หมายถึง ระยะเวลา นับตั้งแต่เกิดจนถึงปีปัจจุบัน
3. อายุพรรษา หมายถึง ระยะเวลาการบวชโดยนับตามกาลฝน ซึ่งการกำหนดนับเวลานี้ได้ระบุไว้ตามพระวินัยของพระพุทธศาสนา
4. การศึกษาทางโลก หมายถึง การศึกษาสายสามัญตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ
5. การศึกษาทางธรรม หมายถึง นักธรรมชั้นตรี โท และเอก ตามหลักสูตรของมหาเถรสมาคม
6. บทบาทของเจ้าอาวาส หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตามที่ผู้บังคับบัญชาเหนือตนสั่งการ และการปฏิบัติงานตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 6 ด้าน คือ
 - 6.1 ด้านการปกครอง หมายถึง การบริหารจัดการวัดให้เกิดความเรียบร้อย ตาม พระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม และงานส่วนของศาสนสมบัติวัดที่ต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง
 - 6.2 ด้านการศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆ อันสมควรแก่สมณะ
 - 6.3 ด้านการศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาที่บริการให้แก่ประชาชนทั่วไป
 - 6.4 ด้านการเผยแผ่ หมายถึง การประกาศศาสนธรรมตามหลักพระธรรมวินัย ด้วยการจัดโครงการ กิจกรรมต่างๆ
 - 6.5 งานสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้าง บูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ
 - 6.6 งานสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง งานเกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชนและสังคม
7. การพัฒนาวัด หมายถึง การเปลี่ยนแปลงวัดด้านการพัฒนาศาสนวัตถุ/ศาสนสถาน ด้านการพัฒนาศาสนธรรม ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลให้เจริญขึ้นจากสภาพเดิม
8. เกณฑ์มาตรฐานสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หมายถึง ตัวชี้วัดเพื่อพิจารณาคัดเลือกวัดพัฒนาตัวอย่าง
9. แนวทางการพัฒนา หมายถึง กระบวนการในการนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์สังเคราะห์ มาดำเนินการวางแผนการพัฒนา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบการปฏิบัติตามบทบาทของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดจังหวัดอ่างทอง เพื่อไปใช้ในการพัฒนางาน 6 ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ งานสาธารณูปการ และงานสาธารณสงเคราะห์
2. ทราบปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติตามบทบาทของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดจังหวัดอ่างทอง เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนและสารสนเทศในการหาแนวทางการแก้ไขตามความต้องการทางสังคม
3. มีแนวทางการวางแผนยุทธศาสตร์ โครงการ กิจกรรม เพื่อจัดการด้านการปฏิบัติตามบทบาทของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดจังหวัดอ่างทอง